

Mrežne vojne v globaliziranem svetu

Pri obravnavanju razmerja demokracije in sodobnih informacijskih tehnologij se zlahka ujamemo v naivne opredelitve, ki so posledica statičnih konceptualizacij. Takšne konceptualizacije so na eni strani posledica nesposobnosti znanosti, da se prilagaja hitrim, zlasti pa paradigmatičnim spremembam v sodobni kulturi, posledica tega, da vztrajajo pri industrijski paradigmi prve moderne, na drugi strani pa ima prav ta “neresničnost” svojo dejansko funkcijo ideološke legitimacije preživelih družbenih razmerij. Kategorije zombi, kot jim pravi Ulrich Beck¹, niso zgolj kognitivna napaka, so ideološka resnica določenega sveta vudu. Iz tega zornega kota je treba razločiti dejansko vsebino moderne demokracije od njene utopične vsebine. Tudi zato, da bi rešili utopično vsebino in spreminjali njeno dejanskost. Običajna zavest, ki ji žal sledi tudi večina znanstvenih legitimizacij, demokracijo razume kot strankarsko-parlamentarno ureditev, kot sistem institucionalnega političnega liberalizma, čeprav je zaradi zgodovinskih izkušenj, na primer weimarske republike, jasno, da je demokratičnemu *sistemu* potreben neki presežek, ki ga navadno imenujejo politična *kultura*. Strinjal bi se z Deweyem, da demokracija izhaja iz vsakdanje izkušnje ljubezni, solidarnosti in prijateljstva, recimo temu, da je zasnovana v svetu življenja. Strinjal bi se tudi s Habermasom, da ima demokracija svoje normativne temelje v idealni govorni situaciji, kot jo definira univerzalna pragmatika. To izhodišče je utopično, vendar v smislu funkcionalne utopije, ki je sposobna vzpostavljati konkretne, mobilizacijske in dejanske norme vsakdanjega, a tudi sistemsko-političnega življenja. Ne glede na to je sodobna politična demokracija enako defektna, kot je bila antična. Zdi se, da je celo v njunih usodah določena analogija: obe demokraciji, polis in nacionalna država, se razkrojita v imperiju. Demokracija, če jo opredelimo stvarno in ne idealno, je zgolj sistem, skupaj z njegovo ideološko legitimacijo, ki zagotavlja medsebojne klientelistične

¹ Ulrich Beck, *Freiheit oder Kapitalismus*, str. 16.

koristi med političnimi (vključno administrativnimi in vojaškimi) ter ekonomskimi elitami. Sodobna demokracija je, seveda pod nenehnim pritiskom njene utopične soimenjakinje tako, da stopnje družbenih bojev in kulture upora vzpostavijo razliko med večjimi in manjšimi zlorabami oblasti, med večjo in manjšo participacijo družbenih subjektov, med bolj in manj odprto družbo.

Prispevek sodobnih informacijskih tehnologij k demokraciji bi morali razumeti le v emancipacijskem pomenu, ki pripomore k odpravljanju zlorab, vzemimo z obveščanjem neodvisnih medijev, dopolnjevanjem predstavniške demokracije s participativno, širjenjem avtonomnih prostorov življenja, skratka z oblikovanjem bolj odprte družbe. Takšna krepitev obstoječih demokratičnih teženj bi držala, če bi imeli pred seboj moderno družbo in ne bi bili priča globokim prestrukturiranjem, ki jih zdaj imenujejo postmoderna, zdaj postindustrijska družba, zdaj druga moderna, zdaj globalizacija itd. Ko enkrat uvidimo to radikalno spremembo moderne, hkrati ugotovimo, da je na ravni tehnologije, zlasti informacijske, podobno. Modeli industrijske družbe, sheme razmerij med stroji, znanostjo, industrijo, ekonomijo in politiko, ki so bili zaviti v paro strojev in dim tovarniških dimnikov, so preživeli in so nezadostni. Med razkrojem moderne politične demokracije, ki je domovala v nacionalni državi, in vznikom sodobnih tehnologij in “znanstvene civilizacije” obstaja povezava, ki je ni mogoče prezreti. Sodobno družboslovje in politična znanost še posebej tu nista v nič lažjem položaju kot njihuni antični predhodniki. Politični filozofiji Platona in Aristotela sta izraz krize polisa in poskusa – ne zgolj teoretičnega – presejanja te krize. V okvirih polisa, seveda. Noben od njiju ni razmišljal v univerzalnih kategorijah, ki bi lahko veljale tudi za “barbare”. Ne glede na to, da njuno politično filozofijo uvrščamo v sam vrh miselne civilizacije Zahoda, je bila s stališča realnosti, v kateri sta živela, povsem zgrešena in ahistorična. Tudi poslej, morda – a le potencialno – z izjemo italijanskih renesančnih mest, je ta filozofija učinkovala bolj z literarno imaginacijo kot dejansko uporabnostjo. V tem pomenu Zenonova Politika, stoiki in helenistična politična misel prekašajo Platona in Aristotela. Mislili so v univerzalističnih kategorijah, pravice niso vezali na partikularnosti stanu, spola in etnije. Govorili so o univerzalnem državljanstvu, o *kosmopolitai*, ki ga vrh vsega ni vezala geografska bližina (polisa ali nacionalne države), temveč etična sorodnost politično vrlih mož in žena. Politiko, v smislu participacije demosa na agori, je helenistični imperij odpravil. Politična misel se je premaknila v etične in celo moralistične vode. S stališča moderne politične teorije, ki izhaja iz hobbsovskega liberalizma, je bilo politike nasploh konec. Reducirala naj bi se na dvorne spletke. S tega stališča se zlahka prezre prispevek stoikov politični misli, hkrati pa izogne njihovi za sodobni liberalizem neznosni primarni povezavi politike z etiko. A odprava politike skozi polis in razprtje “apolitičnega” imperija sta šele omogočili

vzpostavitev političnih teoretskih kategorij, ki so v nasprotju s Platonovimi in Aristotelovimi, še kako dejanske in relevantne za današnji svet. V tem pomenu je na eni strani pomembna skrbna in minimalistična raba teoremov, ki temeljijo na nacionalni državi, na drugi pa globalizirani Imperij² osvobaja miselne in emancipacijske potenciale, ki zdaleč presegajo izkušnje prejšnjih dveh stoletij. Nova globalna družbena gibanja, gibanja za globalno solidarnost proti neoliberalizmu, so vse prej kot “antiglobalistična”, saj bi bila kot takšna, ujeta v nacionalne kontejnerje, povsem minorna in izolirana ter nepomembna, tako pa svojo moč temeljijo na transnacionalnem mreženju. Pot onkraj Imperija vodi skozenj.

Intelektualna zamejitev s kategorijami zombi je najbolj očitna, ko se govori o globalizaciji. Simptomatične so izjave nacionalnih politikov. Pri nas na primer predsednika Milana Kučana ali predsednika vlade dr. Janeza Drnovška. Oba govorita o globalizaciji kot nekakšnem procesu “priključevanja”, “vključevanja”, “združevanja” ipd. Slovenije mednarodnim združenjem, kot so to Evropska unija, NATO itd. Pojav globalizacije povsem zgrešita, ko jo interpretirata v kategorijah lastne oblastne pozicije, ki vstopa v multilateralne povezave. Globalizem pomeni predvsem vznik nove oblike suverenosti, ki transcendirata nacionalno državo in njene povezave. Ta nova suverenost temelji na različnih akterjih, tudi tradicionalnih, kot so hegemonске države, a tudi vrsto novih, zlasti ekonomskih, kot so transnacionalne korporacije, ki svojih monopolov ne vzpostavljajo nujno na materialnih interesih (npr. surovinah), ker se ukvarjajo na primer s trženjem zabave, ali pa celo le s trženjem svoje blagovne znamke (branding)³, ne da bi počele kar koli stvarnega. Ti transnacionalni ekonomski subjekti imajo svoja združenja, kot je na primer Svetovna trgovinska organizacija in Mednarodni monetarni sklad, ki ne delujejo kot mednacionalna združenja, temveč kot avtonomni superekonomske politični subjekti. Nova suverenost je problematična, ker obide emancipacijske korekture in garancije nacionalnih demokracij. Zato se danes emancipacijski boji in protimoči ter institucije upora vzpostavljajo na globalni ravni. To nima nič opraviti z imaginarijem nacionalnih oblastnikov, ki slepo izvršujejo ukaze represivnih vizij teh suprastruktur, zdaj v imenu migracijske politike Evropske unije⁴, zdaj v imenu boja proti terorizmu predsednika Busha ml., zdaj v imenu preprečevanja “antiglobalističnih” demonstracij itd. Nacionalni oblastniki v imenu lastne nevednosti, a z jasnim osebnim materialnim interesom, izvršujejo politiko razkroja nacionalne države tako, kot so caciques nosilci kolonizacijske oblasti pri staroselcih v Mehiki⁵.

² Cf. Michael Hardt, Antonio Negri, *Empire*.

³ Cf. Naomi Klein, *No Logo*, zlasti poglavji *No Space* in *No Choice*.

⁴ Na primer Mednarodne organizacije za migracije.

⁵ Pojem je sprva označeval plemenske veljake, zdaj pa vse nosilce lokalne moči: od vaških učiteljev, rančerov in trgovcev do političnih veljakov in generalov, ki so v klientelističnih povezavah prek vladajoče stranke.

Globalizacija oziroma tvorba Imperija pomeni novo, avtonomno in vladajočo kvaliteto glede na prejšnje oblike suverenosti.

V luči zadnjega je treba dojeti tudi nove informacijske tehnologije. Ne pomenijo le dopolnitev parnih strojev ali bencinskih ali električnih, niso le tehnološko dopolnilo mehanike, ne služijo industriji, temveč jo kvečjemu ukinjajo. Na ravni tehnologije gre za novo kvaliteto, ki ima radikalen vpliv na strukturiranje družbe, morda celo civilizacije. V tej zvezi je dojemanje elektronske demokracije le kot tehnične podpore obstoječi državni administraciji ali celo sprotnega preverjanja ljudske volje, največkrat pa nadzora populacije, preozko in nezadostno. Nova tehnologija je preobčutljiva in preveč kompleksna, ima večrazsežnostne sociokulturne in politične posledice, ki jih ne moremo reducirati na administrativno tehnologijo. Ferarijev dirkalnik tudi ni primeren za pobiranje krompirja.

Katere pa so socialne prakse in strukture, ki jih podpira in spodbuja sodobna tehnologija ter so ji primerne, ker spodbujajo vzajemno ustvarjalno interakcijo in v smislu invencije novih tehnologij (ne le materialnih, tudi socialnih) in realizacije demokratičnih utopičnih potencialov? Kje je formna enotnost obeh? Ko govorim o obeh plateh, se moram omejiti na paradigmatiska primera, na *globalna družbena gibanja* in *medmrežje* (internet). O paradigmatiski naravi prvega se marsikdo ne bo strinjal. Predvsem zato, ker izhaja iz arhaičnih imaginarijev hierarhičnega organiziranja in enotnega delovanja v okvirih emfatičnih ideologij. Pa tudi zato, ker sledi takšnim medijem, kot so to časniki ali televizijska poročila in se ni sposoben informirati in kritično gibati po medmrežnem multipleksu. Klasični informacijski mediji pa so pod ideološkim in korporacijskim nadzorom tako, da je vse, kar poročajo o novih globalnih družbenih gibanjih, v terminih ekscesa in sovražne propagande, največkrat pa zamolčevanja in preusmerjanja pozornosti. Njihov pomen prezrejo, ker se jim zdijo minorna ali marginalna, ker ne dojemajo koncepta *multitude*, mnogoterosti raznolikih gibanj, od staroselskih, anarhističnih do okoljevarstvenih, ki so v imenu vizije, da je mogoč drugačen svet, usmerjen proti neoliberalizmu oz. kapitalistični destrukciji sveta. To prezrtje in prezir nista nova, sta ideološki mehanizem gospostva in represije nad pozabljenimi ljudstvi (*los olvidados*) in ljudmi brez obraza (*sin rostro*), ki so postali simbol in ikonografija upora⁶.

Ključna pojma, ki sta potrebna pri refleksiji novega sveta, sta *svetovna civilna družba* in *neoliberalizem*. Globalni boji izhajajo iz lokalnih energij in bojov med skupinami državljanov in lokalnimi oblastniki, ki se križajo in preraščajo na globalno raven zaradi širitve uniformnih politik in mednarodnih sporazumov vlad, ki vsiljujejo svetovna pravila, ki bodisi niso v skladu z lokalnimi interesi ali

⁶ Indijanke z bandanami čez obraz, zapatisti s pasamontanjami, black bloc aktivisti v črnih kapucah ...

pa ogrožajo globalno eksistenco. To vsiljevanje uniformnih pravil od zgoraj skoraj v celoti tvori agendo neoliberalizma, ideologije nenadzorovanih prostih svetovnih tržnih odnosov, ki koristijo velikemu finančnemu kapitalu in transnacionalnim korporacijam. Stopnjujoča se homogenost globalne politike je ustvarila razmere, kjer je čedalje več ljudi na čedalje večjih področjih, ne glede na geografske, jezikovne in kulturne razlike, prišlo do skupne formulacije opozicije do te politike in do čedalje širših povezav v akcijah proti njej. Nova raba pojma civilna družba odstopa od tiste, ki je nastala v osemdesetih letih in jo je definirala izkušnja opozicije različnih akterjev do socialistične partijske države. Danes pojem vključuje lokalno-globalna družbena gibanja in politične aktivnosti, ki se upirajo podreditvi kapitalističnim institucijam ter se praviloma zavzemajo za alternativne življenjske razmere. Medtem ko sta ideologija in politika neoliberalnega globalizma čedalje bolj uniformirajoči, pa tej nasproti ne stoji enovita alternativa, temveč izmuzljiva, heterogena in reflektivno spreminjajoča se mnogoterost (multituda), ki ne naskakuje oblastnih pozicij, da bi jih zamenjala z nekim novim modelom gospostva, temveč deluje od spodaj, "grassroot", v sferi sveta življenja. Zdi se, da je taktika vzpostavljanja lokalnih življenjskih avtonomij tu takšna, da obide tradicionalne oblastne institucije in jih prepušča morebitnemu odmiranju. Prav ta samoorganiziranost in avtonomija sta tisto, kar najbolj izziva obstoječe strukture in jih napotuje na sprožanje nasilnih konfliktov.

Ko iščemo formno enotnost obeh, tehnološke in socialne plati multiture, jo odkrijemo v *mrežnosti*. Ne glede na to, ali so akterji prizadeti posamezniki, strokovne javnosti, majhne neformalne skupine, celo kakšna bolj klasična politična organizacija, kot so to stranke ali sindikati, cela paleta bolj ali manj neodvisnih nevladnih organizacij, identitetnih politik subkultur itd. – vsi se povezujejo horizontalno in pri tem odklanjajo organizacijsko hierarhijo ali hierarhijo topik. Povezave so problemske, ideološke identifikacije izgubljajo na pomenu⁷, so bolj personalne kot institucionalne, naključne, kaotične, nestalne, dinamične, z različno intenziteto ... Model mrežne povezave je podoben nevromu, kjer so vsi nekako povezani z vsemi in so delitve dela in specializacije bolj ali manj prenosljive. Lahko rečemo, da modelu mehanične organizacije in delovanja klasičnih, hierarhičnih institucij z jasnimi cilji, metodami, pooblastili, tu stoji nasproti biološki model, ki je anarhičen, mestoma tudi kaotičen tako, kot vsako dejansko življenjsko okolje. Medtem ko tradicionalne institucije moderne morajo slediti ideologiji zavestnega nadzora in predvidljivosti procesov, zaradi česar uresničujejo politiko kolonizacije sveta življenja s strani sistemskih imperativov⁸,

⁷ Čeprav med klasičnimi levičarskimi strankami in skupnicami pride do napetosti, ko anarhisti enim očitajo, da so komunisti, trockisti spet drugim, da so leninisti, ipd. A tudi to je del folklore multiture.

⁸ Danes se ta ideologija na normativni ravni kaže kot zamenjava svobode z varnostjo.

pa multituda vzame nepredvidljivost in kaotičnost v račun, ker jamčita socialno invencijo. V tem okviru lahko govorimo o *biopolitiki*. Gibanje po medmrežju, deskanje, je vse kaj drugega, kot bi si to želel ali lahko predstavljal administrativni um. Če že ni potrebno, se le redki namenijo na domače strani vladnih uradov in podobnih institucij. Struktura, ki je tam na voljo, je enodimenzionalna, pa še ta v obliki enosmernega vektorja, ki podaja informacije, v minorni obliki pa pričakuje, ali pa se samo prenareja, da pričakuje povratno *informacijo*. In prav v tem osiromašenem pojmovanju komunikacije je temeljni problem neuspeha hierarhičnih institucij. Medmrežje ne omogoča le prenosa informacij, tako kot telegraf ali teleprinter, temveč je komunikacijski medij. Je interaktivni medij, kjer so sporočila, podobe, barve, emocije, informacije, slepila in laži integralni del. Bistvo komunikacije ni v prenosu informacij, kot si je to predstavljala socialno-tehnološka znanost v času teleprinterjev, telegrafov in telefonov ter gradila svojo psevdoznanost na shemi oddajnik-šum-sprejemnik. Bistvo komunikacije je integralna interakcija, ki ima za svoj imanentni telos konsenz, h kateremu pa ne peljejo mehanski koraki, temveč celostne strategije in taktike, kompromisi in zvijače, provizorna racionalnost, kjer “iracionalnost” emocij nikakor ni dejavnik, ki bi ga lahko prezrli. Komunikacijska racionalnost, ki obvladuje svet življenja, ne pozna vedno stroge ločnice med “resničnim” in domišljijским, med “resnim” in “neresnim”. Administriranje je vedno dolgočasno, pritegne lahko, rečeno s Freudom, le analne značaje, ki bogastvo (horizontalnih) medčloveških interakcij reducirajo na (vertikalno) sado-mazohistično razmerje gospodarstva (hierarhije). Pri uporabi medmrežja so komercialne pobude spretnejše od birokratov, saj je shopping podobno kontingenten kot deskanje po medmrežju.

Prav ta kontigentnost medmrežja – v končni instanci njegova nenadzorljivost – je tista, ki ga v očeh sistema, prav tako kot multitudo socialnih aktivnosti, naredi za “nevarno”. Tu sploh ne gre za kršitve zakonov ali za kriminalna dejanja, temveč za kršitev nadzorljivosti kot temeljnega načela moderne. To kršitev moderne dojemajo njeni oblastni akterji kot “nevarno svobodo”, “neciviliziranost”, “barbarstvo”. V zgodnjih razpravah o medmrežju je bila zanj pogosto uporabljena prisposoba, ki jo izreče Kevin Costner v filmu *Pleše z volkovi*: “The last frontier.”⁹ Sicer poskušajo vladne agencije za nadzor populacije in represijo vpeljati nove tehnološke rešitve, kot sta na primer projekta Echalon in Carnivore, a za zdaj neuspešno. Podobno neuspešni so poskusi slovenske tajne policijske policije, ki poskuša s prisluškovanjem in sledenjem “antiglobalistov” napraviti nekakšen sociogram organizacije, identificirati vodje, organizacijsko strukturo in povezave. Rezultati so lahko le paranoidne blodnje, ki so jih pokazali ob primeru (neobstoječe) molotovke, ko je

⁹ Tako se ena prvih organizacij za zaščito internetnih svoboščin imenuje Electronic Frontier Foundation. Cf. Darij Zadnikar, Kiberudba.

35 do zob oboroženih in opremljenih policistov konec julija 2001 vdrlo na področje Avtonomnega kulturnega centra Metelkova in hotelo preiskati sedež Urada za intervencije. Takšnega urada ni bilo, člani koordinacije so bili vsakič tisti, ki so prišli in sodelovali pri projektih, intervencijah v javnost in direktnih akcijah. Policijske sile so se umaknile, metelkovci pa so v spomin na dogodke postavili granitno skulpturo v obliki prestola in jo poimenovali "sedež UZI". Pri otvoritvi je (v znak sprave) igral pihalni kvintet slovenske policije. Po ulični protivojni zabavi Qatarza mi je visoki policijski funkcionar zagotavljal, da so videli, kako vso množico demonstrantov usmerjajo posamezniki z majhnimi gestami, pomiki prstov in oči. Na predstavitvi knjige *Ne NATO – Mir nam dajte* (med avtorji so večinoma akademiki in kulturniki, med drugimi tudi rektor ljubljanske univerze in predsednik Slovenskega društva pisateljev), so v dopoldanskem času sedeli trije visoki funkcionarji policije v civilu. Po Taboru brez meja v Goričkem konec letošnjega avgusta, kjer je sodeloval tudi znameniti sociolog religije in teolog François Houtard, ni šlo brez "informacijskih pogovorov" z visokimi (tokrat uniformiranimi) policisti. Vse te primere naštevam, da bi pokazal, kakšen je "sociogram antiglobalistične zarotniške organizacije", ki jo sproža napačna mentalna forma, ki jo določata lastna hierarhična organizacija in njena konspirativnost, ki je posledica zavestne (in kaznive) kršitve ustavnega načela svobode izražanja političnih prepričanj. Ta sociogram bi moral vključevati univerzo, Cerkev, pisatelje ... Seveda ni tako, kot je tudi res, da ta gibanja ne mrežijo le marginalce in pozabljene ljudi brez obrazov.

Že v prejšnjem desetletju so se v okviru varnostnih študij objavile študije, ki opozarjajo na paradigmatski pomen mrežnega delovanja in organiziranja. Tu sta najpomembnejša avtorja John Arquilla in David Ronfeldt¹⁰, strokovnjaka s področja obrambe in varnosti, ki delujeta pri "nevladni" organizaciji RAND, ki je nekakšen think tank varnostne politike ZDA. Njun ključni teoretski prispevek je konceptualizacija "mrežnih vojn" (netwars), s katerimi naj bi se v prihodnje čedalje pogosteje srečevali. Izhodišče jima je analiza mrežnega delovanja in organiziranja, vendar ne v biopolitičnih terminih, čeprav ne podležeta grobemu socialnemu mehanicizmu. Nekako v duhu Francis Fukuyame, ki o mrežah in mreženju govori kot o socialnem kapitalu¹¹, kot o moralnem razmerju zaupanja, kot neformalni normativni skupnosti. Avtorja poudarjata, da mreže tvorijo novo družbeno morfologijo na materialnem temelju informacijskih tehnologij. Pri opisovanju teh mrežnih organizacij, ki so strukturno bolj prilagojene logiki medmrežja kot pa klasične hierarhične oblike organiziranja, avtorja segata po zelo različnih socialnih akterjih: mafiji, nevladnih organizacijah, teroristih, ekologih, anarhistih, urbanih tolpah, zapatistih itd. Ugotavljata, da so mreže odvisne od petih (analitičnih in praktičnih) ravni:

¹⁰ John Arquilla in David Ronfeldt, *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*.

¹¹ Francis Fukuyama, *The Great Disruption*, str. 199.

- organizacijske ravni, ki ustvarja mrežne povezave,
- narativne ravni, ki z “zgodbo” pritegne ljudi,
- doktrinarne ravni, ki definira ideološki okvir,
- tehnološke ravni in
- socialne ravni, ki tvori osebno “bližino” akterjev.

Tehnološko podprta uspešnost teh socialnih akterjev je tista, ki avtorja napoti k definiranju mrežnih vojn kot novemu prevladujočemu konfliktnemu ogrožanju sistema. Avtorja izbereta tako različne socialne akterje in jih znanstveno nedvomno korektno obdelata, predvsem zato, da bi na raznolikem vzorcu pokazala na skupni vzorec mreže in mreženja ter od tod izpeljala koncept mrežnih vojn. Je pa tak postopek etično dvomljiv, zlasti zaradi institucije, v okrilju katere delata. Njun nasvet obrambni in varnostni politiki ZDA v zvezi z mrežnimi vojnami je, da se morajo klasične hierarhične organizacije tudi same organizirati na nov način. Zavedata se nevarnosti in pokažeta na primer mehiške vojske, ki v konfliktih z avtonomnimi indijanskimi skupnostmi zapatistov uporablja paramilitarce, ki izvajajo pokole po vaseh Chiapasa. Takšno “mrežno prilagoditev” je mogoče zaznati tudi pri tesnem sodelovanju slovenske policije z varnostno službo G7 pri konfliktu s skvoterji Avtonomne cone Molotov. Zato avtorja vseskozi poudarjata, da mrežnost lahko uporabljajo in “dobri” in “slabi”, in “svetle” in “temne” sile. Avtorja blago kritizirata tudi uradno politiko ZDA, a je v osnovi njuna delitev povsem v kontekstu rasistične ideologije o “evroatlantski civilizaciji”, ki je prav tako uradna doktrina slovenske politike.

Arquilla in Ronfeldt vsekakor nista prva avtorja, ki pokažeta na primer zapatistične vstaje 1. januarja 1994 kot na primer socialnega upora, ki ima daljnosežne posledice za razumevanje novega svetovnega reda. Govorita seveda o mrežni vojni in zapatizmu na medmrežju. Carlos Fuentes pravi, da so zapatisti prva post-moderna revolucija. Zapatisti niso avantgarda, temveč le indijanski kmetje, nočejo oblasti, temveč le demokracijo, svobodo in pravičnost. Nimajo vizije nekega alternativnega modela moderne, hočejo le prostor za svoj svet, čeprav predmoderen. Za svet mnogoterih svetov! Zapatisti sprožijo “antiglobalizem” in reakcije globalistov pred Seattlom¹². Njihov upor velja pridružitvi Mehike Severno-ameriški zvezi proste trgovine (NAFTA), odpravi 27. člena mehiške ustave iz revolucije 1917 pod pritiskom Svetovne trgovinske organizacije, ki zastopa interese korporacij, ki hočejo privatizirati združno zemljo staroselcev. Aguascalientes¹³ v La

¹² Riordan Roeltt iz Chase Manhattan Bank zahteva od mehiške vlade, da eliminirajo zapatiste in dosežejo svojo suverenost nad teritorijem, če hočejo dobiti podporo ameriških bank.

¹³ Aguascalientes je sicer ime zvezne države in mesta, kjer je bila sprejeta revolucionarna mehiška ustava, v tem kontekstu pa pomeni politično obliko in lokacijo za velika srečanja, ki jih omogočijo zapatisti civilnodružbenim organizacijam na svojem področju. Aguascalientes v Guadalupe Tepeyacu je vojska požgala februarja 1995, zdaj je spet obnovljen. Obstaja vsaj pet takšnih lokacij, ki so komplementarne zapatističnim medmrežnim forumom.

Realidadu, sedežu poveljstva Zapatistične vojske narodne osvoboditve (EZLN), je bil avgusta 1997 prizorišče “intergalaktičnega srečanja”, srečanja in oblikovanja mreže svetovne civilne družbe, ki dobi svoj vrh leta 2001 z oblikovanjem Svetovnega socialnega foruma v brazilskem Porto Alegru in oblikovanjem kontinentalnih socialnih forumov¹⁴ v letih 2002 in 2003. In končno, za ta tekst najpomembnejše, zapatistična vstaja ne bi mogla obstati brez mobilizacije nacionalne in globalne civilne družbe na medmrežju in oblikovanju *kiberzapatističnega* gibanja, pa tudi globalnemu širjenju njihovih načel in praktičnih lokalnih prilagoditvah.¹⁵ Krog civilnodružbenih organizacij, ki segajo od nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z varstvom človekovih pravic, in bolj specializiranih, ki se ukvarjajo z različnimi projekti (šolstvo, zdravstvo, ekologija itd.), s staroselci, humanitarnih in cerkvenih organizacij, zlasti škofijo v chiapaškem mestu San Cristóbal de las Casas, do levih političnih organizacij, ki segajo od baskovskih militantov do vladajočih francoskih socialistov, so se mobilizirale s pomočjo medmrežja, podprle boj zapatistov in izvajale pritisk na mehiške oblasti tako, da so bile te prisiljene začeti pogajanja z EZLN. Rezultat tega so premirje in sporazumi iz San Andrés Larráinzara, ki sproža proces demokratičnih reform in urejevanja pravic indijanskih ljudstev v Mehiki. EZLN na začetku ne deluje mrežno, niti ne kot gverila, temveč povsem v mehiški tradiciji kmečkih revolucionarnih vojsk.¹⁶ Kot vsaka vojska je tudi ta organizirana hierarhično. Razlika je v tem, da je kljub vojni podrejena civilnim strukturam avtonomnih indijanskih skupnosti. Mrežno organizirana je podporna civilna družba v obeh prostorih: realnem in kibernetičnem. In če pohodi zapatistov v Ciudad México mobilizirajo milijonske množice¹⁷, je prisotnost v kiberprostoru tudi imponantna. Na geslo “EZLN” daje iskalnik Google več kot 128.000 spletnih strani, iskalnik Alta Vista pa 112.319 strani. Obstaja tudi na desetine mailing list, ki jih s svojimi informacijami vzdržujejo različne nevladne organizacije. Malo verjetno ima katero politično gibanje takšno zastopanost na medmrežju, vključno z vladnimi stranmi največjih držav. Ta prisotnost je obratno sorazmerna s poročanjem vladajočih klasičnih medijev. Ti seveda o boju staroselcev za

¹⁴ Novembra letos pripravljamo Evropski socialni forum v Firencah, čeprav je ta deloval že julija 2001 v Genovskem socialnem forumu, ki je že na samem začetku združeval več kot 700 organizacij.

¹⁵ Vpliv in neposredne povezave je mogoče zaznati v gibanju nepokorščine, *disobedients*, *tute bianche*, *Ya basta*, nekaterih anarhističnih skupin, pri nas Dost je oz. ob begunski problematiki I kapak, ter globalni solidarnostni mreži *Aguascalientes*. Informacije so vsakič dostopne na medmrežju. Načelo nepokorščine je obvezno dopolnjeno z načelom javnosti tako, da imajo ta gibanja večjo podobnost z Martinom Luthrom Kingom in Gandhijem kot z levičarsko tradicijo.

¹⁶ Severne, pod poveljstvom generala Francisca “Pancho” Ville in zlasti južne pod poveljstvom generala Emiliana Zapate, ki je bil tudi pomemben teoretik revolucije. Ni treba poudarjati, da so bili po revoluciji umorjeni. Tako kot pri Francisu Floresu Magónu, še enem pomembnem revolucionarju in piscu, so k temu pripomogli severni sosedje.

¹⁷ Zadnji februarja in marca 2001, ko so poveljniki EZLN govorili tudi v parlamentu.

obstanek občasno poročajo, a v glavnem gre še vedno za pozabljene ljudi brez obrazov. Neodvisna medijska središča na medmrežju, kot je najbolj priljubljena in razširjena Indymedia, pokrivajo to vrzel, ne nazadnje tudi s svojim informacijskim središčem www.chiapas.indymedia.org, ki deluje v San Cristóbal de las Casas. Medijske korporacije si s svojo politiko zamolčevanja in lažne propagande dolgoročno de-lajo slabo uslugo, ker je čedalje več ljudi sposobnih pridobiti si informacije na medmrežju. Globalni aktivisti praviloma ne berejo časnikov in ne sledijo televizijskim poročilom. Zapatizem na medmrežju je dobival razsežnosti mrežnih vojn, bodisi da je šlo za polemike po elektronskih forumih, pritiske na mehiške vladne predstavnike in organizacije z elektronskimi sporočili, ali celo hektivizmom, ko so hekerji tako zasuli vladni strežnik s pošto, da je ta zablokiral. Šlo je za prve politične spame, ki imajo danes le zgodovinsko vrednost in so zaradi zaščite tako rekoč nemogoči. Pomemben internetni aktivist in kiberzapatist je umetnik in teoretik medmrežnega aktivizma Ricardo Dominguez¹⁸. Ob vsej mreži kiberzapatizma je treba poudariti, da ta ni neposredno povezan z zapatisti v Chiapasu in EZLN. V upornih vaseh višavja in Lakandonskega pragozda ni ne računalnikov, ne medmrežja, ne mobilnih telefonov, ne telefaksov. Pogosto tudi elektrike ni, če pa že je, si jo skupnosti prisvajajo na ilegalen način. Videti je neskončno revščino, izkoriščanje in trpljenje preprostih ljudi, ki so prijeli za orožje, da bi ohranili vsaj dignidad, pa čeprav umrli. Priča smo neverjetni interakciji hipertehnologije in preprostih upornih kmetov, ki za to tehnologijo vedo, četudi je niso videli¹⁹. Odgovor vlade je bil kombinacija pogajanja in sprožanja tako imenovane vojne nizke intenzitete, ki jo izvajajo s povečano prisotnostjo armade²⁰, paramilitarci, ki izvajajo pokole, in nasploh politični umori po vsej državi. Ta vojna nizke intenzitete in difuzno nasilje je odgovor na mrežno organiziranost nasprotnikov. Na medmrežju ni zaznati posebno učinkovite protipropagande, še vedno je primarni cilj države, da svojo jugovzhodno zvezno državo prikaže kot zanimivo turistično destinacijo. Dezinformacije je mogoče zaslediti na ravni klasičnih medijev: tako je Reuters pred kratkim objavil izjavo nekega mehiškega generala, da je Subcomandante Marcos bolan²¹, pa tudi na medmrežju je kmalu zatem pricurljala dezinformacija,

¹⁸ Pred dvema letoma je imel sijajen nastop v Škucu.

¹⁹ Zanimivo je, kako so nam otroci v zapatistični skupnosti radi risali robote iz Lucasove Vojne zvezd skupaj z borci EZLN. Uporniki proti imperiju iz Vojne zvezd so podobni nekakšni plemenski družbi z visoko tehnologijo. Tudi resničnim upornikom v Chiapasu je jasno, da je njihov nasprotnik neoliberalizem oz. Imperij.

²⁰ Tretjina mehiške armade je locirana v Chiapasu, čeprav ima ta le 3,5 milijona prebivalcev v primerjavi s celotno državo, ki ima kakih 100 milijonov prebivalcev. Kmečke skupnosti so s prihodom armade tudi pod socialnim pritiskom: alkohol, droge, prostitucija, bolezni ...

²¹ Vest je povzela tudi slovenska www.24ur.com.

da je EZLN prekinil molk²². Različni bolj ali manj politično motivirani “podvigi” hekerjev so dnevni pojav na medmrežju in – v nasprotju s prepričanjem nepoučene javnosti – ne naredijo posebne škode. Tako je na primer poleti nekdo “shekal” domačo stran Avtonomne cone Molotov tako, da se je namesto te odprla stran McDonalda. Anti-antiglobalistično, a vendar duhovito. Medmrežje je vendarle kaotičen prostor, kjer se informacije mešajo z dezinformacijami, resnica z domišljijo in prevaro, kjer so informacije hitre, a ne vedno preverljive, kjer domače strani obsedijo za nekaj let in niso nikoli več osvežene, kjer se srečujejo ljudje, katerih identiteta je gotova kot na beneškem karnevalu. Prepričanje, da je mogoče tradicionalne demokratične mehanizme nacionalne države razvijati s pomočjo medmrežja, je napačno. S pomočjo medmrežja in mreže avtonomnih življenjskih skupnosti je mogoče zapolnjevati izpraznjene prostore nacionalne države, ki jo razkrajaja Imperij. Administracija lahko uvede medmrežno pobiranje davkov, objavlja predpise na spletnih straneh ipd., a to nima posebne zveze s širjenjem demokracije. Lahko omogoči elektronske poštno predele in elektronske forume, celo televoting²³, a takšne oblike so zelo dvomljive, ker ne morejo zagotoviti proceduralne korektnosti. Realne in virtualne mreže je treba razumeti bolj v prispodobni obliki, v katerih se subjekti “rojijo” nekako tako kot čebele. Holistično gledano se vzpostavljajo določeni vzorci, lokalno pa so ti zelo raznoliki, mestoma kaotični. “Učinkovitost” akterjev ima praviloma drugačna merila, kot to velja za sistemske tvorbe, kot je državna administracija. Načela nadzorljivosti in preverljivosti, načela proceduralne jasnosti itd., ki so potrebna za demokratični “sistem”, tu niso vedno pomembna. Pri mrežnih akterjih, kot so gibanja za globalno pravičnost, je načelo glasovanja oziroma večine le izjemno. Praviloma se teži h konsenzu, kdaj pa je dosežen, ni vedno jasno. Komunikacijski postopki so pogosto neformalni in dolgotrajni (tudi neučinkoviti), tako kot v drugih življenjskih skupnostih (npr. družini). Včasih je težko ločiti oblike organiziranja, na primer pripadnost nevladni organizaciji ali politični skupini, od življenjskega stila, subkulture ipd. Prav ta socialna kaotičnost je formno skladna s kaotičnostjo medmrežja. Tej kaotičnosti hierarhične sistemske strukture težko sledijo in jo poskušajo s težavo krotiti. Pojav mp3 formata za avdiozapise ter novih formatov za videozapise spravljajo v obup korporacije zabave: ko so zatrli Napster, je vzniknilo na desetine klonov, kjer se lahko zastoni izmenjujejo tovrstne piratske

²² Poetični indijanski politični diskurz poveljstva EZLN in zlasti Subcomandanta Marcosa, ki ima zasluge, da je pritegnil in očaral številne aktiviste, se je ustavil aprila 2001. Preteč molk je možno interpretirati, da se bo beseda umaknila orožju. Konsekventno temu ni bila uradna stran www.ezln.org od tedaj osvežena, izjema je pismo El Supa družini umorjene pravnice in aktivistke Digne Ochoa oktobra lani.

²³ Televoting oddaje Studio ob sedemnajstih o Natu (19. september 2002) je rezultiral v več kot tisoč glasovih v prid paktu NATO in le nekaj več kot sto proti. Seveda je razlog v tehnični napaki, ko je telefonska številka, ki je zbirala glasove “proti”, nehala delovati.

datoteke. Osebni računalnik, priključen na dovolj hitre povezave, brez težav postane neizsledljiva piratska radijska postaja, ki spravlja v obup oblasti kake države, ki je na tisoče kilometrov proč od vira neprijetnih informacij. Roji socialnih pobud, kipenje kultur, mreženje domišljije, vse to deluje sistemskim hierarhijam tako grozeče, da si domišljajo, da gre za mrežne vojne.

Delovanje Urada za intervencije od pozne jeseni 1999 do novembra 2002 je bližnji primer političnega mreženja. Realnega in virtualnega. Urad je do zime 2001 deloval le na ravni posamičnih manjših intervencij v javnosti, s katerimi se je opozarjalo na posamezne politične probleme (neodvisno življenje hendikepiranih, Heider, poročanje o dogodkih v Seattlu ...). Zadeva se je razrasla s širjenjem ksenofobije in nasilja ob problematiki ilegalnih prebežnikov leta 2000. Ksenofobno histerijo, ki so jo širili politika in nekateri mediji, je spodbudila organiziranje civilnodružbene mreže in definiranje skupnega političnega okvira, ki je svoj vrh dosegel v manifestaciji za solidarnost in proti nestrpnosti februarja 2001, ki se je je v Ljubljani udeležilo 1500 domačih manifestantov s pomembno podporo udeležencev iz drugih držav. Položaj ilegalnih prebežnikov se odtelej ni posebej izboljšal, se je pa spremenilo poročanje medijev, ki so začeli zavirati ksenofobično poročanje. Na podlagi potrebe koordinacije med nevladnimi organizacijami, političnimi skupinami in posameznimi aktivisti je bila ustanovljena mailing lista UZI, ki je imela pomembno vlogo pri koordinaciji protestov proti referendumu o umetni oploditvi in srečanju Bush-Putin. Ko so prispela obvestila o prisluškovanju in skrivnem nadzoru aktivistov, so ti začeli uporabljati komunikacijske medije (mobilne telefone, elektronsko pošto, mailing listo UZI) tudi za zavajanje nasilniških²⁴ organizacij države. Od časa do časa so se aktivisti šalili na račun fiktivnih jeseniških sindikalistov, ki bodo "krenili proti Brdu". Nekateri so to vzeli zares. Po srečanju Bush-Putin se je na mailing listo prijavilo na desetine posameznikov, tako da je število aktivistov preseгла skupina lurkerjev²⁵, novinarjev, osamljencev, državnih uslužbencev, čudakov, profesorjev in raziskovalcev, civilnodružbenih nostalgikov iz osemdesetih itd. To je pripomoglo k temu, da se je mailing lista, ki je bila odprta in se ni moderirala, spremenila iz medija koordinacije aktivnosti v forum, kjer so ostro posegali profesorji, če je bil jezik preveč poetičen ali žargonski, posegali psihotiki, če so imeli težave, novinarji, ko jih je kaj zanimalo, zagovorniki tržnega gospodarstva ... ustvaril se je, skratka, značilni medmrežni kaos. A kaos je lahko ustvarjalen

²⁴ Razkazovanje oborožene moči, sposoja oklepnikov v tujini, pretepanje tržaških aktivistov na Fernetičih, zavračanje aktivistov na meji, aretacije in izgoni itd. ne kažejo le na "varnostno pretiravanje", kot je pozneje zatrjeval dr. Rado Bohinc, temveč na strateški premik k nasilništvu, pa tudi kriminalnemu ravnanju, ki je poskusilo kriminalizirati politične nasprotnike, ter skrivnemu organiziranju državnih služb z namenom preprečevanja in oviranja svobode vseskozi miroljubnega političnega izražanja.

ali ne. Zaradi čedalje močnejšega delovanja skrivnih državnih služb in neproduktivnosti kaotičnega organiziranja, ker je prihajalo do konfliktov zato, ker se v oblaku komunikacij ni vedelo, kaj je dogovorjeno, je Urad za informacije po protivojni ulični zabavi Qatarza, 11. novembra 2001, nehaj "uradovati", aktivisti pa so se prestrukturirali. Ustanovljena je bila bolj zaprta mailing lista, namenjena le koordinaciji aktivistov, stara UZI lista pa se je ohranila še nekaj časa in se prepustila odmrtnju. Ta primer kaže, da ima komunikacija na medmrežju svoja pravila, ključna je nepredvidljivost, da je medij težko uravnjavati, sploh pa za potrebe državne administracije. To ne pomeni, da ni mogoče in ni dobrodošlo, da se administracija posodobi z vrsto virtualnih pisarn in storitev. Pomeni le to, da gre za psevdomedmrežje. Domača stran in nekaj spletnih informacij ter elektronski poštni nabiralnik še ne pomenijo medmrežja. Obiskanosti, s katero se hvalijo kakšne službe, ne gre vedno jemati resno. Programsko jo lahko zagotovi vsak iznajdljiv mrežni administrator, ki se hoče priljubiti svojemu računalniško neukemu delodajalcu. Medmrežje je, gledano celostno, kaotično, kar je njegova prednost, in je ne bi smeli ovirati uradniki, ki jim ta narava medija ni pogodu²⁶.

LITERATURA

- Arguilla, John in Ronfeldt, David, *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*, RAND 2001
Beck, Ulrich (razgovor z Johannesom Willmsom), *Freiheit oder Kapitalismus*, Suhrkamp, Frankfurt/M. 2000
Habermas, Jürgen, *Filozofski diskurz moderne*, Globus, Zagreb 1988
Hardt, Michael in Negri, Antonio, *Empire*, Harvard University Press, Cambridge in London 2001
Kanoussi, Dora (ur.), *Zapatismo y la politica*, Plaza y Valdés, Ciudad México 1998
Klein, Naomi, *No Logo*, Flamingo, London 2000
Le Bot, Yvon, *El sueño zapatista*, Plaza & Janés, Barcelona 1997
Molina, Iván, *El pensamiento del EZLN*, Plaza y Valdés, Ciudad México 2000
Zadnikar, Darij, Kiberudba, *Časopis za kritiko znanosti 166-167*, Ljubljana 1994

²⁵ Pojem označuje pasivnega voyerja na mailing listi.

²⁶ Četudi so, kot kažejo nekatere raziskave, vneti obiskovalci razvedrilnih in pornografskih strani.